

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

ВЕЛИКИЙ ЯРЕМА БОГДАНОВИЧ

УДК 378.6.017.4 (043.3)

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ
МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ СЛУЖБИ ПОРЯТУНКУ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному вищому навчальному закладі “Ужгородський національний університет”, Міністерство освіти і науки України, м. Ужгород.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Цюприк Андрій Ярославович,
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності,
доцент кафедри практичної психології та педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Борисов Вячеслав Вікторович,
Комунальний вищий навчальний заклад «Хортицька
національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради,
професор кафедри педагогіки та методик навчання;

кандидат педагогічних наук, доцент
Зарічанський Олег Анатолійович,
25-й навчальний центр військової служби
правопорядку, заступник командира з морально-
психологічного забезпечення, м. Львів.

Захист відбудеться 19 грудня 2018 року о 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул.Острозького, 32, корпус №2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21100, м. Вінниця, вул.Острозького, 32) та на сайті університету за адресою www.vspu.edu.ua.

Автореферат розісланий 16 листопада 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Коломієць А.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і ступінь дослідженості проблеми. Сучасні тенденції розвитку України зумовили зростання актуальності проблеми формування громадянських якостей особистості, яка повинна виконувати не лише конституційні закони й професійні обов'язки, а й відчувати відповідальність за розвиток громадянського суспільства. Сформовані громадянські якості дають людині можливість оцінювати соціальні явища та процеси, свої вчинки та дії з позиції інтересів суспільства.

Особливої уваги вимагає проблема громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку, професійна діяльність яких тісно пов'язана з рівнем сформованості їхніх громадянських якостей. Служба порятунку забезпечує реалізацію державної політики у сферах цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки. Доцільно також урахувувати, що значна частина професійної діяльності офіцерів служби порятунку відбувається в екстремальних умовах. Для усвідомлення особовим складом суспільної мети діяльності служби, системи цінностей, які вони захищають, необхідна цілеспрямована виховна робота.

Проблема громадянського виховання завжди привертала до себе увагу філософів, педагогів і психологів. Значна увага громадянському вихованню приділена у працях сучасних вітчизняних науковців (І.Бех, В. Борисов, М.Боришевський, О.Вишневецький, П.Ігнатенко, О.Киричук, О.Коберник, М.Коваль, М.Козяр, Н.Косарев, Л.Крицька, О.Паламарчук, М.Стельмахович, О.Сухомлинська, М.Чепіль, К.Чорна та ін.). Вихованню професійних якостей присвячені праці О.Акімової, Г.Васяновича, А.Коломієць, Л.Корінної, О.Кошоп, Г.Тарасенко, А.Цюприка. Науковці також досліджували шляхи, форми і методи формування громадянських якостей (П.Вербицька, Н.Дерев'янка, Р.Гуревич, О.Зарічанський, О.Красовська, М.Рудь та ін.). Аналіз психологічної та педагогічної літератури свідчить, що дослідники зосереджуються головним чином на обґрунтуванні загальних теоретичних основ громадянського виховання. При цьому недостатньо уваги приділено змісту, формам і методам громадянського виховання майбутніх фахівців у контексті їхнього особистісного розвитку та конкретної професійної діяльності, що негативно позначається на результатах теорії і практики розв'язання проблеми.

У сучасній практиці громадянського виховання мають місце **суперечності**, котрі потребують розв'язання, а саме між: вимогами суспільства до рівня громадянської вихованості офіцерів служби порятунку та реальним рівнем громадянської вихованості курсантів; теоретично можливим рівнем громадянської вихованості майбутніх офіцерів служби порятунку та недостатньою реалізацією цих можливостей на практиці; вимогами до оновлення змісту, форм, методів і засобів громадянського виховання у закладі вищої освіти майбутніх офіцерів служби порятунку та недостатнім рівнем

реалізації цих вимог у практичній діяльності.

Отже, актуальність поглиблення теоретичного і практичного досвіду громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку, необхідність модернізації його змісту, форм, методів і засобів, відсутність чітко визначених напрямів подолання виявлених суперечностей, а також фундаментальних досліджень стосовно означеної проблеми зумовили вибір теми дослідження **“Педагогічні умови громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку”**.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Львівського державного університету безпеки життєдіяльності “Психолого-педагогічна підготовка фахівців до діяльності в особливих умовах та її психологічний супровід” (державний реєстраційний номер РК № 0116U005307). Тему дослідження затверджено на засіданні вченої ради ДВНЗ “Ужгородський національний університет” (протокол № 732/01-27 від 21.03.2014 р.), узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 9 від 29.04.2014 р.).

Мета дослідження – полягає в обґрунтуванні, визначенні та експериментальній перевірці педагогічних умов громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку.

Об'єкт дослідження – громадянське виховання майбутніх офіцерів служби порятунку.

Предмет дослідження – педагогічні умови громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку на основі інтегративного підходу.

Гіпотеза дослідження. Громадянське виховання майбутніх офіцерів служби порятунку здійснюватиметься ефективніше за таких педагогічних умов: конструювання змісту громадянського виховання з урахуванням специфіки професійної діяльності; розвитку професійно ціннісних орієнтацій курсантів на основі концепції громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку; реалізації форм і методів громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку на основі інтегративного підходу.

Відповідно до мети та гіпотези визначено такі **завдання дослідження**:

1. З'ясувати стан досліджуваної проблеми у педагогічній теорії і практиці та уточнити поняттєвий апарат дослідження.
2. Визначити концептуальні засади та розробити модель громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку у закладі вищої освіти.
3. Обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку.
4. Уточнити критерії, показники та рівні громадянської вихованості майбутніх офіцерів служби порятунку.
5. Розробити інтегративно-цільову програму та методичне забезпечення громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку.

Для розв'язання поставлених завдань застосовувалися такі **методи**

дослідження:

теоретичні: аналіз, узагальнення наукових і літературних джерел для виявлення достовірних фактів про взаємозв'язок між явищами і процесами та закономірні тенденції їх розвитку; порівняння, моделювання, системно-структурні, системно-функціональні методи, що дозволили систематизувати теоретичний матеріал з проблеми дослідження;

емпіричні: опитування, анкетування, тестування, спостереження, експертні оцінювання, моделювання, педагогічний експеримент, методи математичної статистики з метою дослідження громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку.

Експериментальна база дослідження: Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, Науково-методичний центр навчальних закладів сфери цивільного захисту, Державний вищий навчальний заклад «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», Вище професійне училище Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (м.Вінниця). Педагогічним експериментом на різних етапах було охоплено 480 курсантів та 38 командирів підрозділів і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* обґрунтовано педагогічні умови громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку (конструювання змісту громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку з урахуванням специфіки професійної діяльності; розвиток професійно ціннісних орієнтацій курсантів на основі концепції громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку; реалізація форм і методів громадянського виховання на основі інтегративного підходу); на основі визначених концептуальних засад розроблено модель громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку у закладі вищої освіти, що охоплює: мету, педагогічні умови, концепцію, зміст, засоби, методи та форми; інтегративно-цільову програму, критерії, показники та рівні громадянської вихованості, результат тощо;

– *уточнено* сутність поняття “громадянське виховання майбутніх офіцерів служби порятунку” та “громадянська вихованість майбутніх офіцерів служби порятунку”; критерії, показники та рівні сформованості громадянської вихованості майбутніх офіцерів служби порятунку (початковий, середній, достатній, високий);

– *конкретизовано* концептуальні засади громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку;

– *подальшого розвитку* набули теоретичний зміст, форми та методи громадянського виховання у процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів служби порятунку.

Практичне значення одержаних результатів полягає

у розробці інтегративно-цільової програми громадянського виховання, яка передбачає пізнавально-розвивальний, оздоровчо-тренувальний, суспільно-

активний блоки;

у підготовці та реалізації цільового проекту “Виховання громадянина”;

у підготовці відповідних методичних рекомендацій («Історичний досвід та традиції громадянського виховання», «Розвиток громадянської позиції майбутніх офіцерів служби порятунку в контексті національного виховання»);

у розробці науково-методичних матеріалів, мета яких – формування громадянської вихованості майбутніх офіцерів служби порятунку.

Результати дослідження можуть бути використані у практиці громадянського виховання майбутніх офіцерів, зокрема у створенні методичних посібників для викладачів і вихователів.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес: Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (акт про впровадження результатів № 02192/2 від 04.11.2016 р.); Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (довідка № 101-10/1122 від 25.07.2016 р.); Науково-методичного центру навчальних закладів сфери цивільного захисту (акт про впровадження результатів № 152 від 07.06.2016 р.); Державного закладу вищої освіти «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури» (акт про впровадження результатів № 37-13-92 від 07.11.2016 р.); Львівського навчально-наукового центру ДЗВО «УжНУ» (м.Львів) (довідка № 204/16 від 14.11.2016); Вищого професійного училища Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (м.Вінниця) (довідка №113 від 09.02.2017 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження знайшли відображення у доповідях і виступах на наукових і науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема: міжнародних – «Креативні технології морального і патріотичного виховання молоді як основа успішного розвитку особистості» (Вінниця, 2013), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2014), «International scientific-practical conference of pedagogues and psychologists «Scientific geneSiS» (Geneva, Switzerland, 2014); «Інноваційний інформаційний простір в освітній і науковій діяльності: проблеми становлення, особливості організації, ефективність та перспективи розвитку» (Кошице, Словаччина, 2014), всеукраїнських – «Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців» (Львів, 2013), «Особистість в екстремальних умовах» (Львів, 2013, 2015), «Педагогічні інновації у фаховій освіті» (Ужгород, 2013, 2014,), «Професійна підготовка майбутніх кваліфікованих робітників» (Львів, 2014), «Філософсько-психологічні аспекти духовності в економіці та управлінні» (Львів, 2017), а також регіональних конференціях і науково-методичних семінарах, педагогічних читаннях.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено в 17 публікаціях, з яких 6 відображають основні наукові результати, 9 мають апробаційний характер, 2 додатково відображають наукові результати.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох

розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (225 найменувань, із них 4 – іноземними мовами), 7 додатків на 56 сторінках. Загальний обсяг – 267 сторінок, із них 186 сторінок основного тексту. Робота містить 14 таблиць, 4 рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, ступінь розробленості визначеної проблеми, зв'язок з науковими планами й темами науково-дослідної роботи; визначено мету, об'єкт, предмет, завдання та методи дослідження; сформульовано гіпотезу; охарактеризовано експериментальну базу дослідження; розкрито наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію результатів, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *“Теоретичні засади громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку”* – виявлено причини актуалізації проблеми громадянського виховання, проаналізовано теоретичні засади громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку, уточнено поняттєвий апарат дослідження.

Виявлено, що громадянське виховання в сучасній педагогічній науці розглядається на основі різних підходів і позицій: як педагогічний процес взаємодії педагога і вихованців з метою розвитку громадянськості, формування громадянської свідомості; як один із напрямів української системи виховання; як вид педагогічної діяльності, в процесі якої засвоюються громадянські знання, набуваються вміння і формується світогляд; як педагогічний вплив на формування громадянської оцінки навколишньої дійсності; як засіб формування громадянської вихованості, що включає в себе індивідуальні та загальнолюдські цінності; як соціально-педагогічний феномен.

Громадянське виховання майбутніх офіцерів служби порятунку ми розглядаємо як процес цілеспрямованої виховної та самовиховної діяльності з формування у майбутніх офіцерів служби порятунку громадянських якостей і дій (у тому числі професійних) на користь суспільству. Громадянське виховання майбутніх офіцерів служби порятунку в закладі вищої освіти містить когнітивний, ціннісно-змістовий і поведінково-діяльнісний компоненти.

Розглянуто взаємозв'язок громадянського виховання та інших видів виховання. Громадянське виховання, як багатоаспектне явище, є інтеграцією практично всіх напрямів виховання: правового, морального, етичного, трудового, естетичного, фізичного, економічного, політичного, екологічного, розумового, патріотичного, полікультурного виховання тощо.

Здійснено узагальнений аналіз взаємопов'язаних з громадянським вихованням понять (громадянська освіта, громадянська позиція, громадянська відповідальність, громадянська діяльність, громадянська культура, громадянська свідомість, громадянська компетентність, громадянський ідеал, громадянський світогляд, громадянські інтереси, громадянські почуття, громадянські цінності, громадянські знання тощо).

Зміст громадянської освіти спрямований на одержання досвіду

громадянських вчинків і переживань, основних громадянських умінь. Громадянська освіта формує громадянські позиції й стосунки курсантів до тих або інших явищ і процесів життєдіяльності суспільства, сприяє становленню в них нових алгоритмів громадянської активності. У процесі громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку важливими завданнями є виховання громадянських почуттів, характеру, громадянської свідомості, громадянської позиції, громадянської компетентності, громадянської ініціативності. Ядром і внутрішнім рушієм громадянського виховання є суспільний ідеал. При визначенні результату громадянського виховання часто вживається поняття «громадянськість».

Громадянська вихованість розглядається нами як результат громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку. Громадянська вихованість визначається знаннями, поглядами, вчинками гармонійно і всебічно розвинутої людини з гуманістичним світоглядом. Громадянська вихованість майбутніх офіцерів служби порятунку – це інтегративна якість особистості, яка складається із комплексу якостей, що характеризують особистість як свідомого громадянина та проявляється в діях (у тому числі професійних) на користь суспільству.

Процес громадянського виховання нерозривно пов'язаний з закладом освіти, де він відбувається в межах загальної професійної підготовки. Процес громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку відрізняється тривалістю, системністю та наступністю. Розпочата громадянська освіта в загальноосвітніх закладах освіти у вищій школі поглиблюється, розширюється, наповнюється конкретним професійним змістом. Особливості громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку полягають в організованому, планомірному, систематизованому, послідовному та цілеспрямованому освітньому процесі, спрямованому на засвоєння майбутніми офіцерами служби порятунку національних духовних і культурних цінностей, формування національно-патріотичної свідомості, переконань, поведінки, готовності до захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій.

Громадянське виховання майбутніх офіцерів служби порятунку базується на принципах: виховання в курсантів почуття гордості за свою країну, поваги до державної символіки, мови, культури, традицій, виховання на прикладах героїчного минулого видатних постатей нашої держави, історії розвитку справи рятувальника, любові до держави та народу, прагнення до милосердя, доброти, поваги, спонукання до самовиховання та самовдосконалення. Запорукою ефективності виховного процесу є органічне поєднання системи принципів виховання в цілісну систему.

У другому розділі – **«Педагогічні умови та модель громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку»** – розглянуто концептуальні засади та розроблено модель громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку, обґрунтовано педагогічні умови громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку.

Проведене дослідження дозволило виявити концептуальні засади

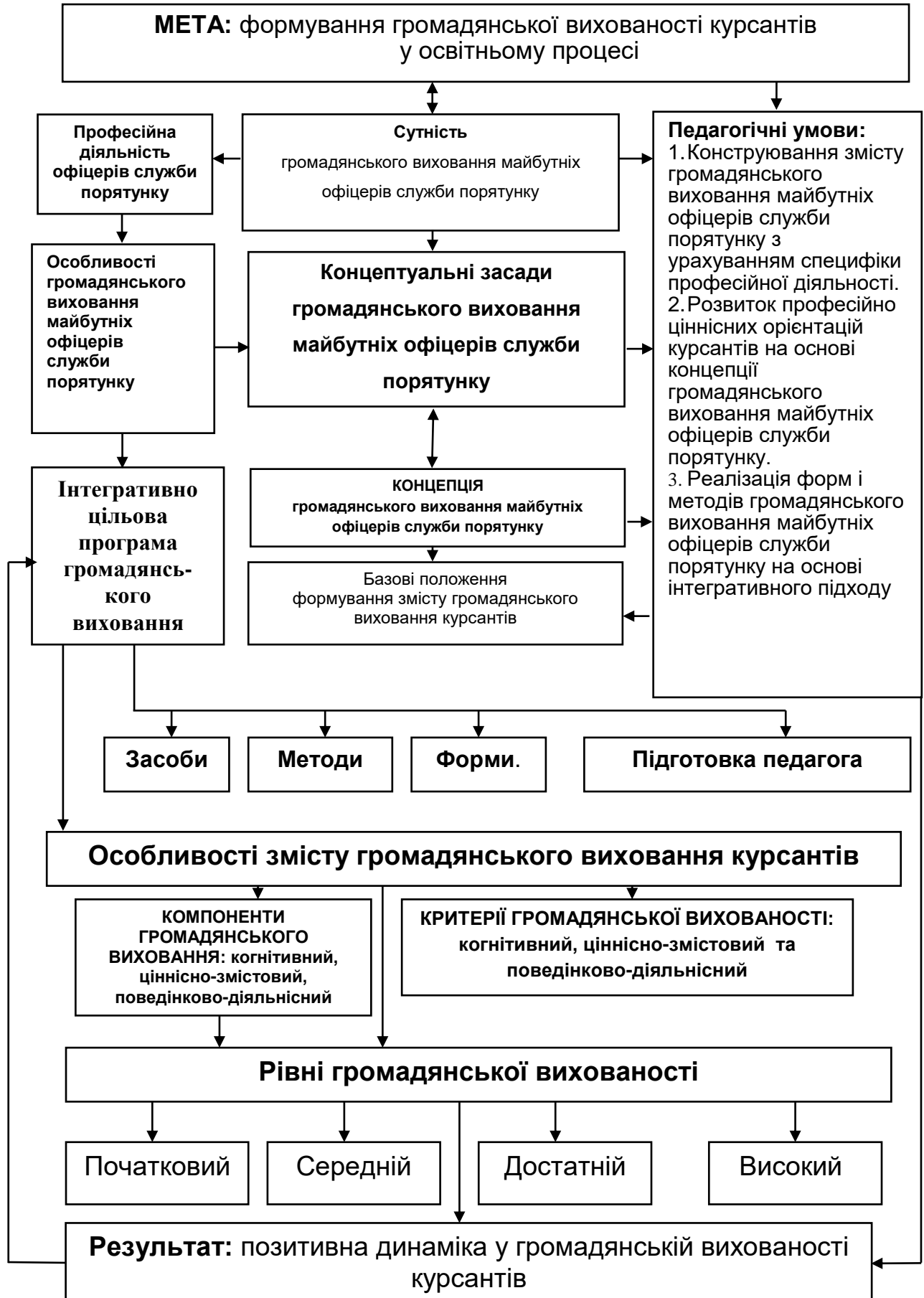
громадянського виховання. У процесі розробки концепції громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку у закладі вищої освіти необхідно дотримуватися суспільних і професійних норм, передбачених у загально державних і галузевих документах; спиратися на історичний досвід та враховувати зарубіжний досвід громадянського виховання; використовувати загальнонаукові підходи (інтегративний, культурологічний, діяльнісний, аксіологічний); забезпечувати єдність національного та громадянського виховання шляхом формування національної свідомості; визначати стратегію громадянського виховання на основі цінностей громадянського суспільства.

Модель громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку у закладі вищої освіти охоплює: мету, педагогічні умови, концепцію, зміст, засоби, методи та форми; інтегративно-цільову програму, критерії, показники та рівні громадянської вихованості, результат – позитивна динаміка в громадянській вихованості курсантів (рис.1).

Головною метою громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку є формування свідомого громадянина-патріота України, активного провідника національної ідеї, представника української національної еліти через набуття молодим поколінням національної свідомості, активної громадянської позиції, високих моральних якостей і духовних запитів.

Пріоритетним завданням громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку є виховання національно свідомих громадян держави, з почуттям людської гідності, патріотизму, громадянської відповідальності, бережливого ставлення до національного, духовного багатства країни, мови, культури, традицій; формування національної свідомості, гідності громадянина, виховання поваги й любові до рідної землі й українських традицій; вироблення чіткої громадянської позиції, прищеплення молодим людям віри у верховенство закону, який є єдиною гарантією свободи; забезпечення високого рівня професійності та вихованості молодої людини, сприяння розвитку індивідуальних здібностей, таланту та самореалізації тощо.

На основі теоретичного аналізу проблеми дослідження обґрунтовано педагогічні умови громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку. Реалізація педагогічної умови конструювання змісту громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку з урахуванням специфіки професійної діяльності здійснювалася шляхом конструювання змісту виховної діяльності курсантів під час складання інтегративно-цільової програми виховної роботи, в якій враховувалася специфіка професійної діяльності.

Рис.1. Модель громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку у закладі вищої освіти

Упровадження педагогічної умови розвитку професійно ціннісних орієнтацій курсантів на основі концепції громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку стало можливим завдяки розвитку професійно ціннісних орієнтацій курсантів. Вона передбачає необхідність корекції, перегляду власної ціннісної позиції курсанта; урахування особливостей майбутньої професійної діяльності; розвиток здатності засвоєння професійної інформації на індивідуально-значущому рівні; розвиток мотивації курсантів до засвоєння базових моральних цінностей; розвиток пізнавального інтересу до цінностей загальнолюдських і професійних, усвідомлення розбіжності наявного й ідеального змісту ціннісних орієнтацій; реалізацію інтегративного підходу для формування системи професійно ціннісних орієнтацій. Для формування мотивації досягнення ідеалу виховання доцільно організувати безпосередню активну посильну участь кожного курсанта у процесі виховання і самовиховання, надання допомоги товаришам. Формування поведінки майбутнього офіцера відбувається шляхом коригування, здійснення постійного контролю і керівництва процесом виховання та самовиховання.

Педагогічна умова реалізації форм і методів громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку на основі інтегративного підходу передбачає вибір та використання форм і методів виховної роботи відповідно до компонентів громадянської вихованості, що спрямовувалися на розвиток мотивації, набуття знань і формування вмінь спілкування й поведінки, діагностику рівня громадянської вихованості й рефлексію щодо подальших дій.

Інтегративно-цільова програма громадянського виховання передбачає три блоки, кожний із яких відповідає окремому напрямку виховної взаємодії. Пізнавально-розвивальний блок синтезує навчально-розвивальну, інформаційно-комунікативну та творчо-прикладну діяльність курсантів і реалізується у різноманітних формах: клуби, гуртки, фестивалі творчості, олімпіади, колективні творчі справи, екскурсії; інтерактивні форми виховання (дискусії, дебати, “мозкові штурми”, веб-квести, перфоманси тощо). Особлива увага приділяється вивченню історії професії, закладу, прапора тощо. Оздоровчо-тренувальний блок передбачає створення умов для фізичного та інтелектуального розвитку, а також емоційного розвантаження курсантів. Реалізується через такі форми: спортивні секції, змагання, ігри, походи, акції, флеш-моби тощо. Суспільно-активний блок спрямовує курсантів на різні види діяльності, які розвивають самоврядування, інтегрують взаємодію в колективі, мають суспільно корисний характер та організуються в соціальній, культурній, економічній і політичній сферах. Реалізується через різні види проектної діяльності, у тому числі – волонтерської.

Під час дослідження реалізовано цільовий проект “Виховання громадянина”, що забезпечує психолого-педагогічну підтримку саморозвитку громадянської вихованості майбутніх офіцерів служби порятунку. Використовувалися різноманітні форми виховної роботи: курсанти залучалися до конкурсів; до роботи гуртків, клубів, до походів, екскурсій, змагань.

Важливим кроком стало залучення курсантів до волонтерської діяльності,

під час якої в них закладається фундамент громадянського світосприйняття, професійно значущих якостей особистості, ставлення до майбутньої професії. Волонтерська практика допомагає визначитися із професійною придатністю та майбутньою спеціалізацією, бо саме вона відображає потреби суспільства і особисті інтереси, загальнолюдські цінності (емпатія, толерантність, милосердя тощо).

Виховні заходи проводяться відповідно до календарного плану виховної роботи навчального закладу. Циклічність передбачає організацію виховної роботи на основі повторення виховних заходів у певній послідовності за конкретний період часу (заходи, присвячені певним подіям: відзначення пам'ятних дат, участь у фестивалях, проведення конференцій).

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка ефективності громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку» – розроблено критерії, показники та рівні громадянської вихованості майбутніх фахівців, представлено організацію та результати педагогічного експерименту.

Результатом громадянського виховання є сформованість громадянської вихованості. Педагогічною складовою громадянської вихованості є знання, ставлення, вчинки. Професійна складова громадянської вихованості майбутніх офіцерів служби порятунку базується на професійній свідомості та професійній відповідальності.

Компонентами громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку обрано когнітивний, ціннісно-змістовий і поведінково-діяльнісний.

Когнітивний передбачає засвоєння громадянських знань, доповнення змісту навчання темами громадянського спрямування, збагачення виховних заходів професійним змістом.

Ціннісно-змістовий має на меті формування ціннісних орієнтацій курсантів та громадянського світогляду, глибоке опанування національних надбань; усунення негативного ставлення до громадянського виховання; активізацію позитивних складових, формування мотивів; базується на самопізнанні, самоаналізі і усвідомленні фахівцем своєї діяльності.

Поведінково-діяльнісний компонент дає змогу за допомогою ситуативних завдань виявляти можливу поведінку майбутніх офіцерів служби порятунку і визначати характеристики громадянської вихованості. Сутність його реалізації полягає в тому, що процес самопізнання відбувається завдяки залученню курсантів до різних видів громадянської діяльності, пізнання ним своїх можливостей у конкретних ситуаціях.

Під час практичної реалізації компоненти набули критеріальних ознак. Оцінювання громадянської вихованості майбутніх офіцерів служби порятунку проводилося за когнітивним, ціннісно-змістовим і поведінково-діяльнісним критеріями.

З метою розподілу майбутніх офіцерів служби порятунку за рівнями громадянської вихованості нами було запропоновано чотири рівні.

Високий рівень характеризується повними громадянськими знаннями, прагненням до їх розширення та поглиблення, високим рівнем усвідомлення

громадянського обов'язку, наявністю достатньо стійкої громадянської спрямованості особистості. Знання є глибокими та міцними. Курсанти використовують знання у нестандартних ситуаціях і відстоюють свою думку. Для майбутніх офіцерів служби порятунку з високим рівнем громадянської вихованості характерні висока громадянська активність і громадські мотиви діяльності. Вони сумлінно виконують доручення, дбайливо ставляться до результатів колективної праці, відповідної поведінки вимагають і від інших; мають правильне уявлення про товарищів і дружбу, відчувають відповідальність за честь і справи колективу.

Достатній рівень характерний для майбутніх офіцерів служби порятунку, які орієнтуються в змісті громадянських знань, для них характерна достатня громадянська спрямованість особистості – в мотиваційній структурі громадські та колективні інтереси значно домінують над особистими. Курсанти виявляють інтерес до подій у громадському житті, проте не завжди виявляють нетерпимість до негативних вчинків. Вони вільно володіють навчальним матеріалом (знаннями в галузі громадянського виховання), вміють пояснити основні закономірності, застосовують громадянські знання в стандартних ситуаціях, вміють робити висновки.

Середньому рівню громадянської вихованості відповідає середній рівень громадянських знань, розуміння і прояву громадянської активності. В мотиваційній структурі особистості суспільні мотиви в незначній мірі домінують над особистісними або ж їх прояви рівні. Майбутні офіцери служби порятунку в життєвих і професійних ситуаціях здатні до самостійної громадянської поведінки. Вони виконують завдання за зразком, володіють елементарними вміннями та навичками у галузі громадянського виховання.

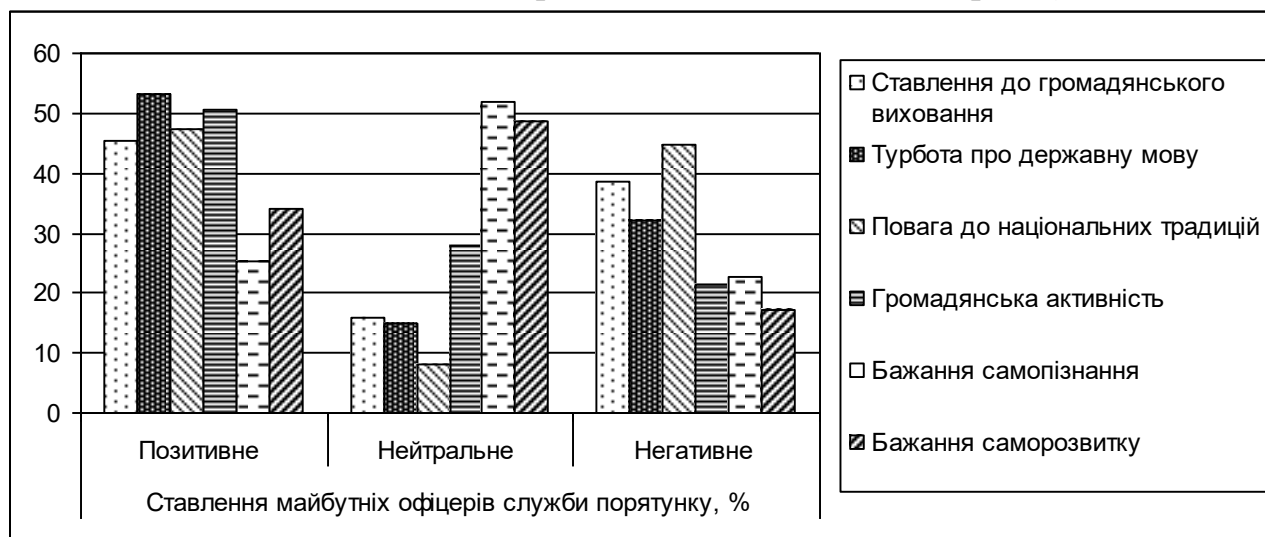
Початковий рівень відрізняється від попередніх елементарним рівнем громадянських знань, розуміння і низьким рівнем громадянської активності. В мотиваційній структурі особистісні мотиви домінують над суспільними. Тому поведінка майбутніх офіцерів служби порятунку з низьким рівнем громадянської вихованості може варіюватись у широких межах: від егоїстичної замкнутості до грубих порушень дисципліни. Вони характеризуються початковими знаннями про предмет громадянського виховання, його роль і функції.

Констатувальна частина експериментального дослідження реалізувалася відповідно до такого плану: ставлення майбутніх офіцерів служби порятунку та викладачів і вихователів до громадянського виховання; оцінювання громадянських знань майбутніх офіцерів служби порятунку; дослідження думки майбутніх офіцерів служби порятунку та експертів щодо необхідності знань про компоненти громадянського виховання; дослідження залежності рівня громадянської вихованості майбутніх офіцерів служби порятунку від кількості виховних справ.

Відповідно до теоретичного обґрунтування методики та процедури дослідження було розроблено методичну карту експериментального дослідження. У процесі експериментальної роботи ми здійснювали моніторинг

рівня громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку.

На основі досліджень, проведених у рамках констатувального експерименту, були зроблені такі висновки. Аналіз рівня результати навчання з суспільно-гуманітарних дисциплін, що формують громадянські знання, показав, що більшість курсантів (62,3%) мають середній рівень громадянських знань і, як наслідок, низький рівень застосування цих знань у реальних ситуаціях громадянського виховання. Результати опитування показали, що лише 45,3% позитивно ставляться до громадянського виховання (рис.2).

Рис.2. Ставлення майбутніх офіцерів служби порятунку до громадянських якостей

У формуальному експерименті активними педагогічними чинниками були: розробка та впровадження інтегративно-цільової програми громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку, вивчення курсантами експериментальних груп вибіркового дисциплін і тем громадянського спрямування; активізація громадської роботи курсантів експериментальних груп в органах курсантського та студентського самоврядування; використання ефективних форм і методів громадянського виховання, розробка науково-методичного забезпечення громадянського виховання.

Таблиця 1

Динаміка рівнів громадянської вихованості майбутніх офіцерів служби порятунку за результатами констатувального та формувального етапів експерименту (у %)

Рівні	Експериментальна група		Динаміка	Контрольна група		Динаміка
	На початку експерименту	Наприкінці експерименту		На початку експерименту	Наприкінці експерименту	
Початковий	35,42	17,50	-17,92	37,08	32,08	-5,00
Середній	29,58	23,96	-5,62	30,83	31,67	+0,84
Достатній	25,42	37,71	+12,29	24,17	25,00	+0,83
Високий	9,58	20,83	+11,25	7,92	11,25	+3,33

Так, в експериментальній групі показник курсантів із початковим рівнем зменшився з 35,42 % до 17,50 %, у той час, як у контрольній – з 37,08 % лише до 32,08 %; зменшився також відсотковий показник курсантів середнього рівня: в експериментальній групі – з 29,58 % до 23,96 %, а в контрольній групі цей показник дещо зріс – з 30,83 % до 31,67 %; збільшилась кількість курсантів достатнього рівня: в експериментальній групі – з 25,42 % до 37,71 %, в контрольній – з 24,17 % до 25,00 %; курсантів високого рівня стало значно більше в експериментальній групі – з 9,58 % до 20,83 %, в той час як у контрольній групі – з 7,92 % до 11,25 %. Важливо відзначити стійку тенденцію до зростання рівня громадянських знань в експериментальній групі за рахунок систематичності та тематичної спрямованості виховних заходів, у той час як у першій експериментальній групі середній бал змінювався стрибкоподібно, що зумовлено несистематичним проведенням поодиноких заходів.

Дослідження динаміки рівнів громадянської вихованості майбутніх офіцерів служби порятунку довело ефективність запропонованих педагогічних умов, які не лише дають змогу підвищити рівень громадянських знань і практичних навичок, а й мають позитивний вплив на громадянське виховання. Отже, мети наукового пошуку досягнуто, гіпотезу підтверджено, завдання виконано.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і новий підхід до розв'язання важливого й актуального завдання, що полягає в обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку.

1. Аналіз теорії та практики досліджуваної проблеми громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку дав змогу дійти висновку, що актуальним на сучасному етапі є теоретичне обґрунтування педагогічних умов

громадянського виховання та розробка конкретних методик громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку.

Уточнено основні поняття дослідження, зокрема громадянське виховання майбутніх офіцерів служби порятунку розглядаємо як процес цілеспрямованої виховної та самовиховної діяльності з формування у майбутніх офіцерів служби порятунку громадянських якостей і дій (у тому числі професійних) на користь суспільству, що передбачає когнітивний, ціннісно-змістовий і поведінково-діяльнісний компоненти. Громадянська вихованість майбутніх офіцерів служби порятунку є результатом громадянського виховання.

2. Визначено концептуальні засади громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку (дотримуватися суспільних і професійних норм, передбачених в загальнодержавних і галузевих документах; спиратися на історичний досвід і враховувати зарубіжний досвід громадянського виховання; використовувати загальнонаукові підходи; забезпечувати єдність національного та громадянського виховання шляхом формування національної свідомості; визначати стратегію громадянського виховання на основі цінностей громадянського суспільства).

Розроблено та апробовано модель громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку у закладі вищої освіти, що охоплює мету, педагогічні умови, концептуальні засади, зміст, засоби, методи та форми; інтегративно-цільову програму, критерії, показники, рівні громадянської вихованості, результат.

3. Теоретично обґрунтовано педагогічні умови громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку: конструювання змісту громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку з урахуванням специфіки професійної діяльності; розвиток професійно ціннісних орієнтацій курсантів на основі концепції громадянського виховання; реалізація форм і методів громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку на основі інтегративного підходу.

Встановлено, що ефективній організації громадянського виховання сприяє оптимальний добір методів роботи: організаційно-пізнавальні (переконавання, дискусія, приклад); формування досвіду громадянської поведінки (доручення, вимога); стимулювання (заохочення, змагання); самовиховання (самооцінка, самоконтроль). Результативними напрямками виховної роботи є підготовка курсантів до здійснення громадянських функцій (цільовий проект); реалізація особистісних можливостей, що сприяє розширенню кола своїх інтересів, професійному й особистісному самоутвердженню (участь в органах самоврядування, Євроклуб); надання соціальної допомоги (волонтерська робота); інформаційно-просвітницька робота (бібліотечні заходи).

4. Уточнено критерії та показники громадянської вихованості майбутніх офіцерів служби порятунку. Показниками когнітивного критерію є рівень професійних, етичних, політичних, правових, соціологічних, економічних, історичних знань. Показниками ціннісно-змістового критерію є рівень сформованості громадянських поглядів, переконань, почуттів, ціннісних

орієнтацій, ставлення, громадянської свідомості, самооцінки, рефлексивної позиції. Показниками поведінково-діяльнісного критерію є активність громадянська позиція, громадянська поведінка, мотивовані громадянські вчинки, відповідальність, готовність захищати інтереси Батьківщини, виконувати професійний обов'язок, підпорядковувати особисті інтереси суспільним.

Відповідно до визначених критеріїв і показників визначено вимоги до початкового, середнього, достатнього, високого рівнів сформованості громадянської вихованості майбутніх офіцерів служби порятунку.

5. У рамках експериментальної частини дослідження перевірено ефективність педагогічних умов громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку. Формувальний експеримент реалізовувався шляхом дослідження розподілу майбутніх офіцерів служби порятунку за рівнями громадянської вихованості на початку та наприкінці дослідження в контрольній та експериментальних групах.

Одержані дані формувального експерименту в порівняльному аспекті із числовими показниками констатувального етапу дослідження дали змогу зафіксувати позитивну динаміку рівнів сформованості громадянської вихованості майбутніх офіцерів служби порятунку, що свідчить про ефективність запропонованих педагогічних умов.

Виконане дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів проблеми громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку. Предметом подальших наукових розвідок можуть бути: проблеми теорії і практики різних напрямів виховання майбутніх офіцерів служби порятунку, дослідження історичного досвіду громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку, розробка теоретичних систем громадянського виховання, виявлення чинників впливу на рівень сформованості у майбутніх офіцерів служби порятунку громадянських якостей.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Великий Я. Б. Особливості національного виховання майбутніх офіцерів служби порятунку / Я. Б. Великий // Нові технології навчання: Наук.-метод, зб. / Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2013. – Вип. 79. – С.136 - 141.

2. Великий Я. Б. Проблема громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку/ Я. Б. Великий // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 39 / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2014. – С.168 - 172.

3. Великий Я. Б. Виховання громадянської позиції майбутніх офіцерів служби порятунку : історичний досвід / Я. Б. Великий// Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр.. – Випуск 45 / редкол. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. . — С. 158—161.

4. Великий Я. Б. Моделювання процесу громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку / Я. Б. Великий // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 47 / редкол. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. — С. 127—130.

5. Великий Я. Б. Педагогічні умови громадянського виховання офіцерів служби порятунку : концептуальний підхід / Я. Б. Великий // Педагогічний альманах // Зб. наук. пр.. – Випуск 31 – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2016.. — С. 16—22.

6. Великий Я. Б. Методика та результати експериментального дослідження громадянського виховання офіцерів служби порятунку / Я. Б. Великий // Педагогічний альманах // Зб. наук. пр. – Випуск 34 – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2017. — С. 22—29.

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Великий Я.Б. Особливості національного виховання майбутніх офіцерів служби порятунку/ Я. Б. Великий // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців», 9-10 жовтня 2013 р. [Текст]. – Львів, 2013. – С.146 - 148.

8. Великий Я.Б. Національне виховання як сучасна проблема підготовки майбутніх офіцерів служби порятунку у ВНЗ/ Я. Б. Великий // Збірник статей VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Особистість в екстремальних умовах»: [в 2ч.] – Ч.І. [за ред. О. А.Кривопишиної, Б. І.Шуневича]. – Львів : ЛДУ БЖД, 2013. – С.221 - 225.

9. Великий Я. Б. Використання національних традицій у вихованні майбутніх офіцерів служби порятунку / Я. Б. Великий // Педагогічні інновації у фаховій освіті: збірник наукових праць / Ред.кол. : В. І.Кобаль (відпов. редактор), С. Г.Борзенко, Є. А.Іванченко та ін. – Вип.4. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2013. – С.126 - 131.

10. Великий Я. Б. Роль національних традицій у вихованні майбутніх офіцерів служби порятунку/ Я. Б. Великий // Науково-практична конференція Львівського науково-практичного центру Інституту професійно-технічної освіти НАПН України «Професійна підготовка майбутніх кваліфікованих робітників» [Текст], [25 лютого 2014] : зб. матеріалів. – Львів : СПОЛОМ, 2014. – С.53 - 54.

11. Великий Я. Б. Виховання в майбутніх офіцерів служби порятунку громадянської позиції /Я.Б. Великий // Geneva (Switzerland), the 8th of August, 2014/ Publishing Center of the European Association of pedagogues and psychologists “Science”, Geneva, 2014, V. 1. – С.67 – 72.

12. Великий Я. Б. Концептуальний підхід до громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку/Я. Б. Великий // Innovative and Information Space in Educational and Scientific Activity: Issues of Particular Organization, Performance and Perspectives of Development: International Research and Training Conference; November, 19 – 21, 2014. – Košice. – С.378 - 381.

13. Великий Я. Б. Взаємозв'язки громадянського та національно-

патріотичного виховання майбутніх офіцерів служби порятунку /Я.Б. Великий// Педагогічні інновації у фаховій освіті: збірник наукових праць. – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2014. – Вип. 1(5). – 384 с.

14.Великий Я. Б. Формування громадянської позиції майбутніх офіцерів служби порятунку/ Я. Б. Великий // Особистість в екстремальних умовах : зб. статей VII Всеукр. наук.-практ. конф.; 20 травня 2015 р., м. Львів: — Львів : ЛДУ безпеки життєдіяльності, 2015. — С. 123—126.

15.Великий Я. Б. Теоретичні засади громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку / Я. Б. Великий // Філософсько-психологічні аспекти духовності в економіці та управлінні : зб. тез III Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю.; 19 квітня 2017 р., [Текст] / за ред. В. П. Мельник; відповід. за вип. В. В. Яцура, Н. І. Жигайло, Ю. В. Максимець. – Львів : СПОЛОМ, 2017. — С. 37—39.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

16.Великий Я. Б. Розвиток громадянської позиції майбутніх офіцерів служби порятунку в контексті національного виховання: Методичні рекомендації. – Львів: ЛДУ БЖД, 2014. – 24 с.

17.Великий Я. Б. Історичний досвід та традиції громадянського виховання: метод. рек. / Я. Б. Великий. – Львів : Сполом, 2015. – 33 с.

Великий Я.Б. Педагогічні умови громадянського виховання офіцерів служби порятунку. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2018.

У дисертації обґрунтовано концептуальні засади громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку та визначено відповідні педагогічні умови. Показано, що система громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку є багатоаспектною проблемою і поєднується з патріотичним, національним, моральним, правовим, трудовим, фізичним, екологічним, волонтерським напрямками виховання тощо. Доведено, що громадянське виховання є інтегрованим поняттям, що відображає процес формування громадянськості як інтегрованої якості особистості та акцентовано роль на сучасному етапі волонтерського виховання. Сформульовано низку концептуальних положень щодо формування громадянської вихованості майбутніх офіцерів служби порятунку: формування громадянської вихованості як необхідної складової професійних якостей; забезпечення усвідомлення значущості громадянської діяльності у майбутній професійній діяльності; виявлення особливостей громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку; розробка концепції громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку на основі інтегративного підходу тощо. Виявлено відповідні педагогічні умови: конструювання змісту громадянського виховання з

урахуванням специфіки професійної діяльності; розвитку професійно ціннісних орієнтацій курсантів на основі концепції громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку; реалізації форм і методів громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку на основі інтегративного підходу.

Ключові слова : громадянське виховання, курсанти, майбутні офіцери, служба порятунку, громадянська вихованість, вищі заклади освіти, навчально-виховний процес, педагогічні умови.

Великий Я.Б. Педагогические условия гражданского воспитания офицеров службы спасения. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского. – Винница, 2017.

В диссертации обоснованы концептуальные основы гражданского воспитания будущих офицеров службы спасения и определены соответствующие педагогические условия. Показано, что система гражданского воспитания будущих офицеров службы спасения является многоаспектной проблемой и сочетается с патриотическим, национальным, нравственным, правовым, трудовым, физическим, экологическим, волонтерским направлениями воспитания и тому подобное. Доказано, что гражданское воспитание является интегрированным понятием, которое отражает процесс формирования гражданственности как интегрированной черты личности и акцентировано роль на современном этапе волонтерского воспитания. Сформулирован ряд концептуальных положений по формированию гражданской воспитанности будущих офицеров службы спасения: формирование гражданской воспитанности как необходимой составляющей профессиональных качеств; обеспечение осознания значимости гражданской деятельности в будущей профессиональной деятельности; выявление особенностей гражданского воспитания будущих офицеров службы спасения; разработка концепции гражданского воспитания будущих офицеров службы спасения на основе интегративного подхода и тому подобное. Обозначено соответствующие педагогические условия: конструирования содержания гражданского воспитания с учетом специфики профессиональной деятельности; развития профессионально ценностных ориентаций курсантов на основе концепции гражданского воспитания будущих офицеров службы спасения; реализации форм и методов гражданского воспитания будущих офицеров службы спасения на основе интегративного подхода.

Ключевые слова : гражданское воспитание, курсанты, будущие офицеры, служба спасения, гражданская воспитанность, высшие учебные заведения, учебно-воспитательный процесс, педагогические условия.

Velykyj Y.B. Pedagogical terms of civic education of future officers of the rescue service. - Qualifying scientific work on the rights of the manuscripts.

Dissertation for the degree of a candidate of pedagogical sciences (doctor of philosophy) in specialty 13.00.07 "Theory and methodology of education". - Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University. Vinnytsya, 2018.

A generalized analysis of the conceptual apparatus and key concepts of research (community, civic responsibility, civic engagement, civic culture, civic consciousness, civic ideal, civic outlook, civic interests, civic feelings, civic values, future salvation officers) have been carried out. Civic education is interpreted as a pedagogical process for the formation of a conscious, responsible and competent citizen-patriot and aimed at self-development and the development of a democratic civil society.

The process of civic education of future officers of the rescue service differs in duration, systematicity and continuity. Civic education of future officers of the rescue service is based on the following principles: education in students a sense of pride in their country, respect for national symbols, language, culture, traditions, education on the examples of the heroic past of prominent figures of our country, the history of the rescuer work, love for the state and the people, desire for mercy, kindness, respect, motivation to self-education and self-improvement. The peculiarities of civic education are in organized, systematic, consistent and purposeful educational process aimed at mastering by the future officers of the rescue service of national spiritual and cultural values, formation of national-patriotic consciousness, beliefs, behaviour, readiness to protect people and the territories in emergency situations.

The conceptual ideas of civic education of the future officers of the rescue service during their study at a higher educational establishment are revealed: formation of civic education as a necessary component of professional qualities; ensuring awareness of the significance of civic activity in future professional activities; use of general scientific approaches to the civic education of future officers of the rescue service (integrative, cultural, activity, axiological and creative); identification of the peculiarities of the civic education of future officers of the rescue service; elaboration of the concept of civic education of future officers of the rescue service on the basis of an integrative approach; clarification of the component structure, criteria, indicators and levels of civic education of the individual; integration of the content, forms and methods of civic education of future officers of the rescue service in the complex of educational work.

The pedagogical conditions of civic education of the future officers of the rescue service are substantiated

1. Construction of the content of civic education of future officers of the rescue service, taking into account the specifics of professional activity.
2. Development of professional value orientations of cadets on the basis of the concept of civic education of future officers of the rescue service.

3. Implementation of forms and methods of civic education of future officers of the rescue service on the basis of an integrative approach.

The model of civic education of future officers of the rescue service includes: pedagogical terms, conceptual principles, factors of influence, means, methods and forms; criteria, indicators and levels of civic education.

The result of civic education is the emergence of an integral socially important quality of civic education - citizenship.

The pedagogical component of civic education includes three components: knowledge, experience, actions. The professional component of the civic education of future officers of the rescue service is based on professional awareness and professional responsibility.

The criteria of civic education of future rescue service officers are: cognitive criterion; procedural-activity criterion; the value-content criterion; the reflexive criterion.

In the molding experiment, active pedagogical factors were: programmatic and methodological providing and the concept of civic education of future officers of the rescue service, a complex of educational activities aimed at improving the civic education of future officers of the rescue service (sections, clubs, excursions, training, acting studio).

The study of the dynamics of civic education levels of future officers of the rescue service has proven the effectiveness of the proposed pedagogical terms which not only increase the level of civic knowledge and practical skills, but also have a positive impact on civic education.

The practical significance of the results obtained are in implement the model of the complex of educational affairs, the preparation of appropriate methodological recommendations and scientific and methodological materials, the purpose of which is to form the civic education of future officers of the rescue service.

Key words: civic education, cadets, future officers, rescue service, civic education, higher educational establishment, educational process, pedagogical terms.